

miljøpartiet
de grønne

tromsø

ARBEIDSPROGRAM 2015-2019

INNHold

ØKE TEMPO I TROMSØS GRØNNE OMSTILLING? STEM GRØNT!	4
TROMSØ KOMMUNE: DET GRØNNE FYRTÅRNET I NORD	5
KOMMUNEN MED DET GODE LIVSMILJØ	7
KULTUR SOM ØKER LIVSKVALITETEN	9
MAT SOM ER BRA FOR HELSE OG MILJØ	10
GRØNN OMSTILLING FOR OMSORG OG HELSE	12
GRØNT SAMFUNN FOR PSYKISK HELSE	13
LÆRE FOR LIVET OG MILJØET	15
MANGFOLDIG, MILJØBASERT BOLIGPOLITIKK TIL FELLES BESTE	16
GRØNNE AKTIVITETER FOR BEDRE FOLKEHELSE OG TRIVSEL	19
LEVE AV OG FORSKE FOR ET GRØNT NÆRINGSLIV	20
GRØNN ØKOLOGISK ØKONOMI	23
KLIMA, MILJØ OG SOLIDARITET	
SKAL STYRE KOMMUNAL ORGANISERING OG DRIFT	24
TILBAKE TIL NATUREN	25

ØKE TEMPO I TROMSØS GRØNNE OMSTILLING? STEM GRØNT!

Veien fram mot det bærekraftige samfunnet er vår tids største utfordring. Den må tuftes på erkjennelsen av at de økologiske lovene er overordnet de økonomiske.

Innen 2030 vil 60 prosent av Jordens befolkning leve i byer. Byene er derfor avgjørende aktører for løsningen på vår planets helseproblemer. Samtidig vet vi at det er planetens naturlige økosystemer som er nøkkelen til klodens helbredelse og fortsatt liv for oss og alle dens øvrige beboere.

Tromsø kommune består av by, bygder, grender og naturlige økosystemer, og har et unikt utgangspunkt for å bli en grønn foregangskommune, der medmenneskelighet og miljøets lover står i sentrum for utviklingen. Vi må gå foran og framtvinge det grønne skiftet lokalt dersom regjeringen unnlater å ta vår tids største utfordringer på alvor. Tromsø, landets tredje største kommune i areal kan gjøres til en grønn spydspiss. Bare en minimal del av totalarealet er okkupert av menneskers by, bosetninger og samferdsel (ca. 0.9%). Kommunens store naturressurser - til lands, til vanns og til havs - kan utnyttes til grønn vekst, med økosystemer, næringsvirksomhet, bosetninger og ferdselsårer som lever i harmonisk samhandling. Vi er nødt til å finne riktig kurs, for Jordens sunnhet forutsetter at alt henger sammen med alt på en bærekraftig måte.

Miljøpartiet De Grønne vil støtte tiltak og prosesser som stimulerer oss alle til å leve klima- og miljøvennlig. Vi skal bidra til flere naturlige møteplasser for folk, på tvers av generasjoner og bakgrunn. Vi vil bidra til en by- og bygdeutvikling for trivsel og samarbeid, fysisk aktivitet og kultur mangfold. Vi vil gjøre det enklere å leve, arbeide og reise klima- og miljøvennlig i kommunen vår. Vi vil ha bydeler, bygder og grender med hjerterom for mennesker i nød, som tar ansvar for og bistår de som trenger det. Vi vil ha en kommune med enkel tilgang til sunn og miljøvennlig mat som er kortreist og giftfri. Ikke minst vil vi bidra til å forebygge helseproblemer. Vi er spesielt opptatt av å snu den negative trenden med økende psykiske utfordringer blant våre unge.

Kommunens aktiviteter og tjenestetilbud skal fremme medmenneskelighet og livskvalitet uten negative endringer i klima og biologisk mangfold. Vi vil styrke kollektiv-transporten, redusere biltrafikken, øke antall lærlingeplasser og styrke befolkningens medvirkning i helse- og skolesaker, og i planprosesser. Vi vil gi kommunens produksjons- og selskapsdyr optimale leveforhold, fra livets

begynnelse til dets slutt.

De Grønnes mål er et medmenneskelig samfunn i økologisk balanse. Økonomien skal underordnes økosystemenes prinsipper og fremme fred og rettferdighet både lokalt og globalt. Klimaendringer, forurensninger og tap av biologisk mangfold er kostbare endog før de erkjennes. Den økonomiske gevinsten ved miljøskadelig virksomhet kan være liten i forhold til de uttellingene som påtvinges andre budsjettområder, for eksempel som følge av helseeffekter eller naturskader.

Miljøpartiet De Grønne har de siste årene vært representert i Tromsøs kommunestyre. Vi har hatt viktig innflytelse i mange saker, men den store grønne omstillingen ligger fremdeles foran oss. I løpet av de to siste årene har partiet hatt en stor økning i antallet potensielle velgere og medlemmer. Nå er vi klare til å ta et større ansvar for styringen av vår kommune. Vi ønsker å gjøre det i samarbeid med de partiene som gir oss mest gjennomslag for vår politikk. Vi ønsker å samspille med innbyggerne, næringslivet, organisasjoner, fag- og forskningsmiljøer. Vi vil presentere vår politikk på en positiv måte, uten den sedvanlige nedrakkingen av annerledes tenkende. Vårt mål er å forene oss med alle gode krefter, og være en viktig medspiller i det grønne skiftet for Tromsø.

TROMSØ KOMMUNE: DET GRØNNE FYRTÅRNET I NORD

Miljøpartiet De Grønne vil prioritere følgende 6 saksområder i perioden 2015-2019:

1. Vi må omstille oss til et grønt næringsliv og en grønn, økologisk økonomi basert på fornybare lokale ressurser ”til lands, til vanns og til havs”.
Tromsø og Nord-Norge har unike ressurser, samt forsknings- og kunnskapsmiljøer som kan muliggjøre en rask omstilling.
2. Vi må systematisk gjennomføre etiske, grønne innkjøpsordninger.
Disse kan bli en drivkraft for lokalt næringsliv, sjø- og landbruk, og de kan yte bidrag til rettferdig internasjonal fordeling ved bl.a. å skape et større marked for fair trade-varer.
3. Vi må bygge smartere og grønnere.
Her kan vi lære mye av de forprosjektene som er gjennomført i Oslo (Groruddalen) og i Trondheim (den klimanøytrale bydelen Brøset). I Groruddalen skal målet om 50 prosent

klimagassreduksjon innen 2020 nås ved å satse på vannbåren energiforsyning, miljøvennlige materialer, energieffektive bygg, kollektivtransport m.m. I bydelen Brøset vil det legges til rette for en livsstil der hver innbygger ikke produserer mer klimagasser enn tre tonn CO₂ per år. I dag ligger den gjennomsnittlige nordmannen på 10 - 12 tonn. Tre tonn klimagasser per innbygger er det FN mener vi bør oppnå innen 2050. Et av tiltakene er å snu hele transporthierarkiet. Fotgjenger- og sykkeltrafikken skal stå øverst, deretter kollektivtrafikken og helt til slutt biltrafikken. Målet er mindre enn én bil per husstand.

4. Vi må foreta en snuoperasjon av dagens transportpolitikk.
Privatbilismens prioriterte stilling gir et miljø- og helsetruende ”transporthierarki”. Et ”Tromsø på skinner”, med forlenget Nord-Norgesbane og en bybane, er en realistisk målsetning.
5. Vi må utvide matjord-, grøntområde- og viltkorridorarealene og verne dem strengere.
Det er disse områdene som skal sikre biologisk mangfold, mat, livskvalitet og trivsel i framtiden. Derfor må vi nærme oss et forbud mot ødeleggelse av slike verdier. Vi vil sørge for prissetting av naturens verdier og økosystemenes tjenester.
6. Vi må utløse potensialet for sterkere lokale fellesskap i by og i bygd.
Sosiale arenaer må prioriteres for alle aldersgrupper. Folk må stimuleres til å gi lokalsamfunnet litt av sin tid. Reklameplakatene kan erstattes med lokal kunst og kultur. Kommunen kan opprette gjenbrukssentraler og verksteder.

KOMMUNEN MED DET GODE LIVSMILJØ

Den grønne foregangskommunen kombinerer god miljøpolitikk med det gode liv. Tromsø har alle forutsetninger for å bli en internasjonal foregangskommune for grønn by- og bygdeutvikling. Det krever god planlegging og infrastruktur for transport og energi, så vel som for material- og avfallshåndtering.

Samtidig vil Miljøpartiet De Grønne at utviklinga i Tromsø kommune skal fremme trivsel, god helse og miljø. Vi vil ivareta og utvikle byens særpreg, samtidig som byen fortettes og boligmassen økes i de etablerte bydelene. Vi vil forhandle fram en utvidet miljøpakke som gir høyere prioritet til kollektivtransport og myke trafikanter.

Samtidig vil De Grønne sørge for at beboerne i kommunens desentraliserte bygder og grender gis akseptabel mobilitet og transport basert på privatbilisme der dette er nødvendig. De konkrete løsningene, og mulighetene for fordelaktig samspill mellom privatbilbruk og kollektive tilbud, må utredes i nært samarbeid med innbyggerne.

Den grønne kommunen tar nye steg videre i forhold til kultur, fysisk aktivitet og mangfold. De Grønne vil at lokal kunst og kultur skal være mer synlig i bybildet, og gi visuell reklame mindre plass i det offentlige rom.

Vi vil legge til rette for bærekraftig glede ved gjenbrukssentraler, verksteder og grønne lunger i byen, samt trivelige og velfungerende møteplasser for kommunens innbyggere. Den største attraksjonen i et godt byrom er mennesker, mennesker tiltrekkes av mennesker.

Vi vil arbeide for et lavt energiforbruk i det offentlige, næringslivet og hos folk flest, og legge til rette for økt matproduksjon både i tettbygde og spredtbygde strøk.

Miljøpartiet De Grønne i Tromsø vil:

- Stanse kapasitetsøkende veiutbygginger, som bryter med klimaforliket og satse på miljøvennlige løsninger som kollektivtransport, syklende og gående. Bybane må inn i Tromsøpakken og Nord-Norge-banen må inn i Nasjonal Transportplan nå.
- Støtte veiutbygging og -vedlikehold, samt bruk av el-biler og fossilgjerrige kjøretøyer, i de delene av kommunen hvor kollektive transportmidler ikke kan tilfredsstillе næringsmessige og sosiale behov.

- Innføre piggdekkavgift på Tromsøya, for å redusere svevestøv og annen luftforurensing.
- Intensivere innsatsen mot støy- og lysforurensing i byen.
- Gjøre sentrum tilnærmet utslippsfritt innen 2020 ved å stenge sentrum for bensin- og dieseldrevne kjøretøyer, samt innføre køprising og rushtidsavgift.
- Etablering av ladepunkter for el-kjøretøy skal prioriteres ved større arbeidsplasser, handelssteder, i boligområder og ved Tromsø Parkering sine parkeringsplasser. Tromsø kommune må overta ansvaret for kollektivtransport i byen. Dette vil øke handlingsrommet for et bedre kollektivtilbud.
- Innføre studentrabatt på buss for å løse parkeringsproblemet ved UiT
- Utrede og anlegge bybane i trianglet Breivika-Sentrum-Langnes. Bybanen må kombineres med godt planlagte ”park and ride” og shuttle-buss tilbud.
- Sykkelbyen Tromsø har vært for lite prioritert over lang tid. Ved å flytte investeringer fra bil til miljøvennlige løsninger, vil vi doble dagens investeringsnivå og satse på å etablere gode sykkelveger der folk bor, slik at sykkel kan bli det foretrukne fremkomstmiddelet i dagliglivet.
- Arbeide for gjennomgående veier og stier for syklister og gående.
- Arbeide for intelligente lyskryss som prioriterer myke trafikanter.
- Opprette flere sykkelhus i samarbeid med Tromsø Parkering, samt vedlikeholds-stasjoner for sykkel.
- Tromsø kommune må etablere lavutslippsbydeler ved å nyttiggjøre seg av erfaringene fra Trondheim (Brøset).
- Kreve miljøvennlige materialvalg i nye bygg.
- Utrede muligheten for solcellepaneler på flere kommunale bygg.
- Utrede muligheten for grønne tak på offentlige bygg som bidrag til et bedre bymiljø.
- Øke gjenvinning av avfall, anvende matrester og annet våtorganisk avfall til produksjon av biogass, og øke andelen av biobrensel i fjernvarmeanlegg.
- Videre fossiluavhengighet ved at kommunen bruker kraft fra grønne energikilder.
- Arbeide for bedre innbyggermedvirkning i lokale planprosesser.

- Stanse utvidelse eller nybygg av kjøpesentre utenfor Sentrum.
- Verne om det unike miljøet på Skansen, og løfte fram det historiske Tromsø.
- Ikke innføre tiggeforbud.
- Gå imot søndagsåpne butikker

KULTUR SOM ØKER LIVSKVALITETEN

Miljøpartiet De Grønnes helhetlige kulturpolitikk legger til rette for et mangfoldig kulturliv som gir livskvalitet til innbyggerne mens de skaper og opplever ulike kulturuttrykk. Profesjonelt og frivillig kulturliv kan ha et gjensidig forhold der de både er avhengige av og utfyller hverandre. Vi ønsker at samisk kunst og kultur får en mer fremtredende plass i det offentlige rom og blir mer tilgjengeliggjort for allmenheten. Etablering av Samenes Hus er et viktig steg i denne retning.

De Grønne vil opprettholde og styrke det lokale engasjementet. Det offentlige må legge til rette for et mangfoldig kulturliv gjennom gode støtteordninger. Samtidig må uavhengigheten og den frie stillingen til kulturutøvere bevares. De Grønne ønsker i større grad å ta i bruk flerbrukshus både i sentrum, i bydelene og i bygdene. Det skal finnes gode tilbud for utøvere og brukere innen alle genre og i alle aldre. De Grønne ønsker et fylldig tilbud av importert kultur til inspirasjon, underholdning og bidrag til integrering. Vi ønsker også å bidra til at kultur skapt i Tromsø får anledning til å vise seg fram utenbys.

Miljøpartiet De Grønne i Tromsø vil:

- Prioritere scenearenaer og lokaler for ulike kulturaktiviteter i alle bydeler og bygder. De skal integreres i fritidsklubber, skoler, helsesenter, bydelshus og lignende.
- Styrke kunst i byrommet og galleriene.
- At det organiseres graffiti vegger for gatekunstnere.
- Ta initiativ til at kulturutøvere og -institusjoner utarbeider en felles prioriteringsliste for satsning på kultur i kommunen

- Bidra til etablering av et Samenes Hus
- Videreutvikle møtearenaer for minoritetskulturer i Tromsø
- Arbeide for økt statlig finansiering av byens institusjoner og festivaler
- Øke det deltagende kulturtilbudet for voksne, unge og barn

MAT SOM ER BRA FOR HELSE OG MILJØ

Miljøpartiet De Grønne vil ha mer fokus på hvordan mat og matproduksjon påvirker oss, våre samfunn og økosystemene vi er en del av. Vi ønsker at maten vi spiser i større grad skal komme fra jordbruk og havbruk som drives i nærmiljøet og utøves i henhold til økologiske prinsipper. Bruk av importert kraftfôr eller råvarer til produksjon må reduseres til et absolutt minimum. I stedet for økt toleranse for innhold av miljøgifter og sprøytmiddelrester, vil vi ha bedre kontroll med hva maten inneholder. Vi vil gjennom påvirkning av politiske myndigheter bidra til at samfunnets beskyttende institusjoner, som Mattilsynet og Miljødirektoratet, utøver sin virksomhet på grunnlag av faglighet, uten å måtte skjule til sosialøkonomiske konsekvenser. Økosystemers, dyrs og menneskers helse må gå foran alle andre hensyn.

Matproduksjon er en av de største kildene til klimautslipp. Et landbruk uten utslipp er ikke mulig, men fokus på mer økologisk mat, mindre kjøttforbruk og mindre matkasting vil redusere vår belastning på jord- og vannressurser, miljø og klima. Et slikt fokus vil også bedre økosystem-, dyre- og folkehelsen og gi langsiktige innsparinger i offentlige budsjetter.

For å styrke lokal selvforsyning og sikre mattilgangen i framtiden vil vi stoppe nedbygging av matjord og legge til rette for bynært landbruk, urban dyrking og bærekraftig utnyttning av Tromsø kommunes store utmarksarealer.

Andelslandbruk kan trygge bøndenes økonomi og i tillegg til grønnsaksdyrking i barnehager, på skoler og i byrom styrke forholdet vårt til mat og til hverandre.

Miljøpartiet De Grønne i Tromsø vil:

- Innføre innkjøpsordninger som sikrer minimum 50% økologisk mat i offentlige

institusjoner og kantiner innen 2019.

- At det skal være fullverdig vegansk/vegetarisk mat tilgjengelig hver dag i alle kommunale kantiner og storkjøkken.
- Redusere kommunens kjøttforbruk ved å ha minst en kjøttfri dag i uken i alle kommunale kantiner og storkjøkken.
- Medvirke til at kjøtt som anvendes stammer fra lokal produksjon basert på beite og norsk grovfôr. Ved å redusere bruk av utenlandsk kraftfôr, vil man få ett sunnere kjøtt, redusere klimautslipp og ta vare på biologisk mangfold.
- Foreslå ordninger som kan bidra til å redusere matsvinn i matbutikker ved å etablere innsamlingsordning slik at maten kan fordeles til de som ønsker å benytte seg av tilbudet.
- Matkasting i kommunen skal reduseres ved å styrke tilrettelegging og informasjon.
- Støtte urban dyrking, birøkt og besøksgårder, støtte utvikling av bynært matproduksjon og etablere et kommunalt kompetansesenter for urban dyrking.
- Støtte etablering og drift av et nasjonalt kompetansesenter for videreutvikling og omsetning av lokal arktisk mat i Tromsøregionen.
- At det også skal satses på internasjonal matkultur basert på lokale råvarer i det kommende matsenteret.
- At det finnes skolehager for alle skoler/barnehager på, eller i gangavstand til, skolen/barnehagen, der barna har medansvar for prosessen "fra jord til bord".
- At nye arealplaner for by-/boligområder skal inneholde øremerking av areal til lokal/urban matproduksjon.

GRØNN OMSTILLING FOR OMSORG OG HELSE

Miljøpartiet De Grønne vil arbeide for økt fleksibilitet og større mangfold i omsorgstjenestene. Helse- og omsorgstilbudet skal ivareta verdighet og medbestemmelse. Det må tas hensyn til at mennesker er forskjellige og har ulike ønsker og behov. God livskvalitet og livsglede for den enkelte skal derfor ligge til grunn for alle tjenester og aktiviteter som tilbys.

Velferdsteknologi skal bare tas i bruk når dette bidrar til forbedring av helse- og omsorgstjenester, og når det gir folk mulighet til å bo hjemme så lenge de selv ønsker. Innføring og utvikling av ny teknologi skal skje i samarbeid med brukere og pårørende.

Miljøpartiet De Grønne verdsetter de bidragene som gis av pasientorganisasjoner, støtteforeninger og frivillige organisasjoner. Vi vil holde fast ved en aktiv dialog med disse organisasjonene, og se etter muligheter for tettere samhandling mellom foreningene, lokalpolitikere og helse- og omsorgspersonell. Vi vil stimulere til tverrfaglig samarbeid der brukere eller pårørende mener det er riktig.

De Grønne mener at helsepolitikken må ses i sammenheng med andre politikkområder. Forebygging av helseskader kan oppnås gjennom oppvekstpolitikk, arealplanlegging og kulturpolitikk. Det er viktig å legge vekt på at god helse fremmes og sykdom forebygges også ved å redusere forurensning, presentere sunn mat og legge til rette for daglig mosjon. Alle, uansett funksjonsevne og arbeidskapasitet, må ses på som likeverdige bidragsyttere til samfunnet. Vi vil legge til rette for at mennesker med redusert funksjons- eller arbeidsevne kan ha et meningsfylt liv med aktiviteter tilpasset den enkeltes forutsetninger.

Miljøpartiet De Grønne i Tromsø vil:

- Gi syke og omsorgstrengende og deres familier en tydelig stemme i den kommunale helse- og omsorgspolitikken.
- Styrke ordninger som gir brukere og pårørende anledning til å melde inn både kritikkverdige og positive erfaringer .
- Bidra til at alle med omsorgsbehov får et tilpasset boligtilbud.
- Arbeide for et bredt kulturtilbud til personer som ikke selv kan oppsøke de tilbud som ellers finnes.

- At mennesker som er behandlet for rusproblemer og psykiske problemer sikres anstendig ettervern og oppfølging.
- At det skal være bolig klar til dem som skrives ut etter rusbehandling.
- Øke ressursene til omsorgen for mennesker med psykiske lidelser
- At innvandrerbefolkningens særskilte omsorgsbehov blir tatt på alvor. Foreslå et aktivt forvern og ettervern ved psykisk omsorg uten døgnopphold.
- At det fysiske aktivitetstilbudet for personer med spesielle behov videreutvikles.
- Inkludere flere frivillige lag, organisasjoner og ildsjeler for å bidra til øket mangfoldet i aktivitetstilbudet.

GRØNT SAMFUNN FOR PSYKISK HELSE

God psykisk helse er like viktig som god fysisk helse. I dag ser vi dessverre at forekomsten av depresjon, angst og andre psykiske lidelser har økt betraktelig, og dette manifesterer seg spesielt hos yngre mennesker. Alt for mange tar sine egne liv, og stadig flere yngre mennesker faller utenfor, med uførepensjon og få framtidsmuligheter. I tillegg sliter svært mange unge med psykososiale problemer som ikke blir fanget opp. Gruppene som har hyppigst kontakt med psykiatrien er gutter mellom 10-14 år og jenter mellom 15-19 år. Tallene viser at selv om stadig nye medisiner og behandlingsmetoder blir utviklet, så blir psykiske lidelser hyppigere i samfunnet vårt.

De Grønne mener denne utviklingen er skremmende og at området må prioriteres. Forebygging, behandling, og rehabilitering er grunnleggende, men det er avgjørende med en helhetlig tilnærming til problemene, og vi må derfor søke etter, og eliminere, samfunnsmessige faktorer som kan ligge til grunn.

Vi vil jobbe for endringer som legger til rette for medmenneskelighet og økologisk balanse i samfunnet vårt, fremfor konkurranse og økonomisk vekst. I tillegg vil vi skape et konkret og langt bedre forebyggende og behandlende apparat for dagens unge.

Diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet, etnisitet, religion og nedsatt

funksjonsevne (fysisk eller psykisk), er alle faktorer som har betydning for befolkningens sin psykiske helse, samt medvirkning og inkludering i samfunnet.

Det neste steget for å styrke forebyggingen i Tromsø er å ha et kritisk blikk på sosiale normer knyttet til kjønn og seksualitet (normkritikk) og et fokus på refleksjon om kjønnsroller og likestilling. Dette ved å bruke en del av elevundervisningen og øke lærernes og rådgivernes kompetanse. Tilbud utenfor skoletid for ungdom bør også styrkes.

Miljøpartiet De Grønne i Tromsø vil:

- Anerkjenne psykisk helseproblematikk på lik linje med fysisk helseproblematikk i skolen
- Øke kunnskapsnivået rundt psykisk helse blant lærere og andre som jobber med barn og unge
- Innføre en prøveordning i utvalgte skoler med livskunnskap integrert i KRLE-faget
- Vektlegge brukermedvirkning i organisering av tjenester i kommunen
- Styrke skolehelsetjenesten
- Bygge ut det psykiatriske helsetilbudet i kommunen og sørge for lavterskeltilbud og tidlig hjelp. Påby merking av manipulert reklame og jobbe for å fjerne seksualisert/kjønnsstereotyp reklame fra det offentlige rom
- Arbeide for innføring av forebyggende tiltak mot diskriminering og frafall ved å innføre normkritikk og feminisme i skolen.
- Styrke ettervern for barn og unge med psykiske problemer.
- Gi innvandrerungdom med traumatiske opplevelser enda bedre oppfølging.
- Stanse nedbyggingen av psykiatriske institusjoner i Tromsø
- Arbeide for å innføre forebyggende tiltak mot diskriminering og frafall med å ha normkritikk og feminisme inn i skolen.
- Opprette et LHBTQ-råd i Tromsø i samarbeid med LHBTQ-sivilsamfunnet i Tromsø, etter modell fra Gøteborg.
- Legge til rette for og støtte opp om møteplasser for LHBTQ+
- At alle kommunale dokumenter skal være kjønnsnøytrale og ikke-heteronormative.

LÆRE FOR LIVET OG MILJØET

Miljøpartiet De Grønne vil at skoler og barnehager skal utvikle barnas toleranse, nysgjerrighet, kreativitet og kritiske sans. Dessuten skal læring gjøres artig og ønskverdig for barna. Disse verdiene bør prege undervisningen innenfor de gitte rammene. Kampen mot mobbing styrkes ved å legge vekt på verdier og holdninger, også blant voksne. Lærerne må tilbys tilstrekkelig opplæring til at de kan bidra til dette.

Barnehagen og skolen skal være gode steder å være, og dermed også bedre steder for å lære. De Grønne har stor tro på lærere og barnehageansattes egen vurdering av hva som er gode læringsmetoder for hver enkelt elev. Vi vil oppfordre til mer tverrfaglig læring, og at naturen i større grad brukes i undervisningen. Vi vil ha flere voksne inn i skolen som kan bistå lærerne med å ivareta elevenes forutsetninger for god læring, blant annet gjennom å styrke samarbeidet skole-hjem. Mange elever har i dag flere hjem i ujevne perioder (eks hos mamma, pappa, bestemor), som utfordrer dette samarbeidet. Flere relevante fagfolk vil øke motivasjonen hos alle parter til et bedre samarbeid og læring for elevens/barnets beste, og være en kjærkommen avlastning for lærerne. Dette vil bidra til at lærere kan bruke mer av sin tid på undervisning, og mindre på omsorg.

Det er viktigere enn noen gang at barn og unge forstår de økologiske lover, og at menneskesamfunn ikke kan sette seg over disse uten alvorlige konsekvenser for økosystemers, dyrs og menneskers helse. Denne kunnskapen må formidles med full styrke innen læringsinstitusjonene. I denne sammenhengen har dessuten Grønn Barneby, med tilhørende Grønt Flagg-sertifisering av skoler, vært en suksess i mange av landets kommuner. Grønt Flagg-nettverket omfattet i 2013 nærmere ett tusen barnehager og skoler i 82 kommuner tilhørende 17 fylker. Det er derfor sterkt beklagelig at Tromsø kommune bragte ordningen til opphør etter bare to års funksjonstid (2006-2008). De Grønne ønsker at ordningen skal styrkes og utvides over hele landet.

Miljøpartiet De Grønne i Tromsø vil:

- Styrke kontakten mellom politikerne og skolens elev- og foreldreråd.
- Styrke samarbeidet skole-hjem ved ansettelse av flere relevante fagfolk.
- Videreutvikle kulturskolen og senke elevsatsene.
- Bidra til at skoler og barnehager gir god undervisning i økologiske lover og samspill.

Undervisningen skal klargjøre hvorfor disse må overordnes de menneskeskapte økonomiske lovene, og skissere hvordan samfunnet, og den enkelte, kan bidra til det gode liv uten å skade økosystemene.

- Bidra til at Tromsø kommune blir Grønn Barneby og igangsetter Grønt Flagg-sertifisering av barnehager og skoler.
- Ivareta nærskoleprinsippet for å sikre at elevene møter et tverrsnitt av befolkningen på skolen, og derigjennom lærer seg å sette pris på mangfold.
- Endre praksis for opptak i barnehage sånn at alle som ønsker det får tilbud om barnehageplass når barna fyller ett år.
- At undervisningsformer i skolen skal være tilpasset den enkelte elev og den enkelte klasse.
- Undersøke muligheten for å opprette klasser med nynorsk som hovedmål.
- Ta på alvor at mer kunnskap om egen identitet og kulturbakgrunn skaper trygghet som gagnar integreringen, og derfor bidra til å styrke morsmåls- undervisningen.

MANGFOLDIG, MILJØBASERT BOLIGPOLITIKK TIL FELLES BESTE

Miljøpartiet De Grønne mener at bolig- og kredittpolitikken i Norge de siste tiårene har ført til urimelig høye boligpriser og et betydelig klasseskille mellom de som har råd og de som ikke har råd til egen bolig. Vi mener det er en offentlig oppgave å lette presset i boligmarkedet, og samtidig legge til rette for nytenkning på boligområdet.

Miljøpartiet De Grønne vil være garantist for at de gode intensjonene og forslagene i Boligpolitisk Handlingsplan 2015-2018 blir omsatt i praktisk politikk. Samtidig vil vi fremme våre mot- og endringsforslag til de elementene i handlingsplanen som driver utviklingen i feil retning og hindrer en grønn, bærekraftig og sosialt ønskelig framtid. De Grønne vil legge spesiell vekt på at Tromsø kommune samordner kvantitative og kvalitative målsetninger, slik at tilstrekkelig antall ”riktige”

boliger skal bygges på basis av omforent teknisk, grønn og sosial infrastruktur, med trafikk- og klimamål integrert i boligpolitikken. Disse målsetningene skal gjelde både ved fortetting av eksisterende og utbygging av nye boligområder.

Boligplaner må koordineres og kontinuerlig påvirke og påvirkes av transportplaner for Tromsøya, og ferdselsårene fra Kvaløya og fastlandet. Valg av transportsystemer vil ha avgjørende innvirkning på klimaforhold, grønn by, forurensing, og helse og miljø i en vid betydning. Geografiske fortrinn muliggjør at Tromsø og dens bydeler kan være pioner og rollemodell i positiv forstand. Det finnes få byer som kan unngå sin største forureningskilde ved å stenge biltrafikken ved to brohoder.

De Grønne ønsker å bidra til et desentralisert boligmønster innen den 2 500 km² store kommunen vår. Beboernes tilknytning til "sine egne" bydeler, bygder og grender må stimuleres med alle tilgjengelige støtteordninger. Dette vil føre til øket stabilitet, aldersspredning og velfungerende sosiale miljøer, og må kombineres med ansvaret for et godt bomiljø for integrering.

De Grønne ønsker en høyhusplan som skisserer hvor man skal bygge høyhus i Tromsø. Planen må etableres utfra klimatiske forhold og på en slik måte at skygge ikke fører til forringet kvalitet i etablerte og fremtidige boligområder. En slik plan må også se på gode kollektivløsninger.

Det må bli lettere å velge alternative bo- og byggeformer. De Grønne ønsker for eksempel en prinsipiell og praktisk konsekvensutredning av det optimale størrelsesforholdet mellom eie- og leiemarkedene. Både Danmark, Finland og Sverige har en betydelig høyere leieandel enn Norge. Er det ønskelig med en større andel leide boliger? Kan et fullverdig livsløp gjennomføres likeså vel i leiet som i eiet bolig? Hvilke interessenter og grupper i samfunnet vil tjene eller tape på en slik vridning? Blir økonomisk sårbare grupper tvunget til å eie av økonomiske og sosiale omstendigheter?

Tromsø kommune er en foregangskommune og har lyktes med å bosette, kvalifisere og integrere flyktninger. Dette fordi Flyktningetjenesten har hatt en selvstendig rolle, innenfor rammene de kommunens folkevalgte gir dem. Tromsø-modellen har en effektiv organisering med korte beslutningslinjer og dyktige ansatte som har en helhetlig tilnærming, og de forvalter selv de statlige integreringsmidlene og IMDIs anmodning om bosetting av flyktninger trenger derfor ikke å tas opp til politisk behandling. Denne modellen ønsker vi å videreføre.

Miljøpartiet De Grønne i Tromsø vil:

- Bidra til gjennomføring av klimavennlige utbyggingsmønstre og transportnett med

samordning av grønn teknisk og sosial infrastruktur.

- Bidra til at boligplaner samordnes med transportplaner, slik at man oppnår omforente planer for en grønn og forurensningsfri by.
- Bygge flere studentboliger og øke antallet kommunale utleieboliger.
- Leie ut kommunale boliger til kostpris.
- Sørge for bedre vedlikehold av kommunale boliger.
- Investere i energiriktige bygg med lang levetid og lav vedlikeholdskostnad.
- Muliggjøre bygging på dugnad og selvbygging, og flere alternativer til enebolig.
- Stille krav til antall sykkelparkeringsplasser ved nye boliger og nybygg.
- Muliggjøre økt desentralisert bosetting i Tromsø kommune.
- Øke eiendomsskatten for boliger som eierne ikke bor i.
- Kartlegge yngre eldres boligbehov med tanke på god planlegging av ulike typer boliger, for eksempel boliger med livsløpsstandard.
- At Tromsø skal bosette en betydelig andel av FNs kvoteflyktninger .
- At kommunen skal utarbeide en høyhusplan før høyhus bygges i kommunen.

GRØNNE AKTIVITETER FOR BEDRE FOLKEHELSE OG TRIVSEL

Miljøpartiet De Grønne vil at Tromsøs befolkning skal gis gode muligheter til å drive fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv i idrettsanlegg, i bymiljøet og i friluftsområdene. Alle idrettsanlegg og arrangementer skal ha høy klima- og miljøstandard.

Friluftsliv og idrett i form av lek er viktige folkehelseiltak. De Grønne vil at idrett og friluftsliv skal være mulig for alle, og det bør være rom for lek i tillegg til alvor og konkurranse. Mindre anlegg i nærmiljøene vil gi barn, unge og voksne lett tilgang uten å måtte bruke bil, og utvidet kollektivtransport gjør friluftsområder mer tilgjengelig. Et større mangfold av idretter må anerkjennes og støttes.

Kommunestyret har vedtatt at det skal bygges et badeland ved Templarheimen. Høsten 2014 ble det lyst ut anbud for bygging av badeland. De grønne er positiv til at alle må lære seg å svømme i gode, trygge og miljøvennlige badeanlegg. I tillegg er badeland viktig for rekreasjon og trening for både innbyggere og tilreisende. De grønne mener det er viktig at slikt anlegg bygges både økonomisk og miljømessig bærekraftig. Eksempelvis kan badeland utstyres med grønt tak, veggmonterte solfangere for oppvarming, gjenvinningsløsninger for energibruk og generelt miljøvennlige byggematerialer.

Miljøpartiet De Grønne i Tromsø vil:

- Sikre flerbruk av idrettsanlegg, både utendørs og innendørs.
- Støtte bygging av et økonomisk bærekraftig, miljøvennlig badeland og idrettspark ved Templarheimen samt styrke nærsvømmeanlegg i bydelene og utkantstrøk.
- Restaurere og bevare Alfheim svømmeanlegg for bruk, og som signalbygg.
- Styrke og utvide deleordningen for idrett- og friluftsutstyr
- Bedre kollektivtilbudet til markaområdene
- Bygge flere nærmiljøanlegg for ski og snøbrett i randsonene av friluftsområder framfor store sentralanlegg og at en viktig del av integreringsarbeidet skal være å gjøre det enklere

for alle å delta i lokale vinteridrettssammenhenger.

- Gjøre idrettsarrangement mer miljøvennlige gjennom gjenbruksløsninger, økologisk matservering og kollektive transportløsninger.
- Sørge for at avrenning fra kunstgressbaner ikke forurenses nærmiljøet.
- Sette ut fellesgriller i flere av kommunens friområder og forby bruk av engangsgrill.
- Arbeide for flere og større hundeparker, samt flere søppelkasser til hundeposer.
- Hindre gjengroing av badevann.

LEVE AV OG FORSKE FOR ET GRØNT NÆRINGS LIV

Miljøpartiet De Grønne vil, gjennom aktiv forsknings-, innovasjons- og næringspolitikk, bidra til et næringsliv som ikke er basert på utvinning og bruk av fossile brennstoffer. Økologisk bærekraft, livskvalitet og medmenneskelighet skal vektlegges.

De Grønne i Tromsø ønsker virksomheter med utspring i de lokale kunnskapsmiljøene, både privat, offentlig og frivillig sektor, som vektlegger samfunnsnytte og nøytral/positiv påvirkning på miljøet foran økonomisk vekst.

Vi vil fokusere spesielt på alternativ, bærekraftig utnyttelse av marine biologiske ressurser, og av jordbruks- og utmarksressursene. Utvikling av fôr, mat og medisiner basert på bioprospektering, dyrking og bioteknologisk bearbeidelse av marine organismer har gitt utrolig lovende resultater og har allerede ført til etablering av ca. 550 nye arbeidsplasser i Tromsø-regionen. Bakterier og mikroalger som omformes til oppdretts- og husdyrfôr ved tilførsel av CO² og industriavfall er en realitet, og kan la seg oppskalere til lønnsom drift. "Ny" akvakultur basert på marine alger og mikroorganismer er underveis. For å øke framdriftstakten til disse, og en rekke andre prosjekter vil De Grønne i Tromsø bidra til incentiver fra både lokale og nasjonale kilder for de dyktige forskningsmiljøene ved UiT, i Forskningsparken og ved Framsenteret.

De Grønne vil være en støttespiller for arktisk landbruk, en næring med mange muligheter. Matproduksjon skal alltid være hovedsak, men landbruket bidrar også med utmarks næringer,

bevaring av biologisk mangfold, økosystemtjenester, naturopplevelser og rekreasjon. Vi vil sørge for støtte til gründere (grøndere) som ønsker å utvikle nisjeprodukter basert på Tromsøs landbruks- og utmarks-ressurser.

De Grønne vil stimulere til produktutvikling i stedet for forurensende og klimaødeleggende brenning av de fossile hydrokarbonene som fortsatt vil bli pumpet opp i noen tid framover. Både naturgass og oljekomponenter kan, for eksempel, brukes som vekstmedier for mikroorganismer og alger fra marine økosystemer. Hydrokarbonene omdannes derved til proteiner. Cellene eller rensede proteiner kan anvendes som fiske- eller husdyrfôr og som mattilsetninger. De Grønne vil bidra til at allerede etablerte prosesser oppskaleres til produksjonsnivå.

De Grønne ønsker altså å fremme nye næringer, men også å gi nytt liv til gamle grønne næringer som gjenbruksstasjoner og byttetjenester.

Vi vil støtte lokale initiativ for å legge til rette for kortreiste varer og tjenester, samt medbestemmelse og lokalt demokrati. Det er et mål å beholde arbeidsplasser i Tromsø, både innenfor produkt-, tjeneste- og teknologiutvikling. Vi ønsker at folk skal kunne skape sine egne arbeidsplasser.

Miljøpartiet De Grønne vil ta initiativ til at det innføres et forskningsbasert "prissettings-system" til føre-var-bruk ved vurdering av effekter på økosystemers, dyrs og folks helse. Det kan være totalt uønsket å støtte virksomhet som gir bedriftsøkonomisk gevinst dersom de negative effektene er store. På den andre siden kan det være samfunnsøkonomisk ønskelig å støtte virksomheter som gir liten økonomisk profitt dersom det kan oppnås gevinster for klima, biologisk mangfold og helse. Prissettings-systemet kan baseres på objektive kriterier og parametere som er tilpasset fra GPI (Genuine Progress Indicator), HPI (Happy Planet Index) og Ecological Footprints.

I solidaritet med de som blir hardest rammet av klimaendringer må vi, der vi kan, også sørge for rettferdig handel med utviklingsland.

Miljøpartiet De Grønne i Tromsø vil:

- Øke investeringene i grønn næringsutvikling, og trekke det kommunale kraftfondet ut av alle investeringer i fossil energi.
- Ta initiativer til oppretting av havvindpark(er) og bølgekraftverk i Tromsøregionen
- At både eksisterende og planlagte fiskeoppdrettsanlegg legges på land eller i lukkede anlegg

til havs.

- At ledig kompetanse fra oljeindustrien og nye utdannelsetilbud anvendes til å utvikle trygge og effektive installasjoner for havvind-, bølgekraft og oppdrettsanlegg til havs. Tromsø kommune må ta initiativer i denne sammenheng.
- Stimulere og øke den lokale og regionale forskningsinnsatsen på fagfelt som kan bidra til grønn næringsutvikling. Dette innebærer kontakt og lydhørhet for basale og anvendte forskningsmiljøer innen bl.a. UiT Norges Arktiske Universitet, Forskningsparken og Framsenteret.
- Bidra til at videreføring av jernbane i Nord-Norge og bybane i Tromsø igangsettes av både miljø-, bosettings- og sysselsettingsmessige grunner.
- At kommunen som innkjøper skal legge vekt på å støtte lokale initiativ og lokalt næringsliv, samt grønne arbeidsplasser.
- Legge til rette for alternative bedriftsmodeller som vektlegger langsiktig bærekraft, medbestemmelse, lokal forankring og samfunnsansvar, foran profitt.
- Styrke kontakten mellom fagmiljøene i kommunen og i universitets- og forskningsmiljø, med næringsutvikling som formål
- Stimulere til næringsrettet forskning på ny grønn teknologi og ny bruk av eksisterende teknologi
- Støtte etablerte og etablere nye møtearenaer der entreprenører og grøndere kan dele hverandres kunnskap, ressurser, nettverk og kapitaltilgang.
- Bistå nye virksomheter gjennom kompetansesentre, gjerne i tilknytning til de private initiativ som allerede er i gang.
- Stimulere til initiativer som prøver ut ny bærekraftig teknologi.
- Stimulere prosjekter som oppfordrer til deling, bytting, gjenbruk, reparasjon og re-design
- Støtte Bondens marked og andre direktesalgsløsninger
- Etablere øremerkede midler for gründere ("grøndere") med innvandringsbakgrunn som en del av integreringsarbeidet.

GRØNN ØKOLOGISK ØKONOMI

Miljøpartiet De Grønne ønsker et samfunn der livskvalitet er prioritert foran økonomisk vekst, og der materielt forbruk reduseres. Vi vil fortsette å dreie kommunens investeringer slik at de blir stadig grønnere og mer etisk forsvarlige.

Ved å redusere kommunale investeringer vil vi redusere kommunens lånebehov. Kommunens forbruk vil bli mer økologisk bærekraftig ved hjelp av bedre kontroll av innkjøpsordningene. De Grønne vil at kommunens fondssparing skjer i tråd med gode bærekraftmål, og ikke bidrar til uetisk, klima- og miljøfiendtlig, eller annen usolidarisk aktivitet. Skal målstyring anvendes i offentlig sektor må man bruke andre måleparametre i tillegg til økonomi og effektivitet.

Derfor vil De Grønne opprette prøveordninger med prissetting av økosystem-vennlige og – uvennlige virksomheter og aktiviteter. Parametere og kriterier for slik prissetting kan fastsettes på grunnlag av data og kunnskap som framgår av bl.a. NOU 2013: 10 (Naturens Goder), GPI (Genuine Progress Indicator), HPI (Happy Planet Index) og Ecological Footprints.

De Grønne vil opprettholde kommunal styring og eierskap av felles ressurser og tjenester. Viktig infrastruktur som veier, baner, kabler, kloakk og drikkevann må fortrinnsvis eies av det offentlige. Der det er privat eie eller privat drift må fellesskapet føre kontroll, for eksempel via eierskapsbegrensninger og konsesjoner.

Miljøpartiet De Grønne i Tromsø vil:

- Sikre demokratisk kontroll av naturressurser og offentlig infrastruktur.
- Stoppe salget av kommunale bedrifter og ressurser.
- Redusere bruken av målstyring i offentlig sektor, og fremme viktigheten av medmenneskelighet og livskvalitet i kommunale tjenester.
- Arbeide for at dagens selvkostprinsipp (utbytteforbud), som i dag fungerer godt i skolesektoren, utvides til å gjelde innen kriminalomsorg og barnehage.
- Stimulere til endring av avgiftssystemet for infrastruktur og kommunale avgifter, slik at faktisk forbruk blir avgiftsbelagt.
- At økonomien skal baseres mer på lokale kretsløp, særlig når det gjelder mat, energi og

andre basisvarer.

- At hensyn til miljø, menneskeverd og internasjonal solidaritet skal gå foran hensyn til økonomi.

KLIMA, MILJØ OG SOLIDARITET SKAL STYRE KOMMUNAL ORGANISERING OG DRIFT

Miljøpartiet De Grønne vil at klima, miljø og solidaritet skal legges til grunn for kommunens innkjøp og investeringer. Kommunen må ta sin del av det løftet som er nødvendig for å redusere klimautslipp. Livskvalitet og medmenneskelighet skal tas hensyn til når avgjørelser skal tas.

Tromsø har i kraft av sin størrelse og kompetanse et særlig ansvar for å bidra til hele Nord-Norges utvikling. Tromsø må ikke overkjøre lokaldemokrati i nabokommunene. Innbyggerne i den enkelte kommune skal selv avgjøre eventuelle sammenslåinger med andre kommuner. Dersom det er flertall for sammenslåing både i Tromsø og eventuelle nabokommuner, må det sikres at demokratiet opprettholdes i alle deler av den nye storkommunen.

Miljøpartiet De Grønne i Tromsø vil:

- Gjenopprette formannskapsmodellen i Tromsø, og avvikle parlamentarisme og byregjering.
- Øke antallet lærlingeplasser og innføre flere praksisplasser for de som av ulike grunner har vansker for å få seg jobb.
- Stille krav til alle kommunens leverandører av varer og tjenester om miljøpåvirkning, bærekraft, HMS og samfunnsansvar.
- At varer i alle offentlige institusjoner og kantiner fortrinnsvis skal være økologiske, lokalproduserte og Fairtrade-merkede.
- At matkultur fra ulike kontinenter i større grad skal være et tilbud i alle kommunens kantiner og storkjøkken.

- Redusere kommunens kjøttforbruk for eksempel ved å ha minst en kjøttfri dag i uken i alle kommunens kantiner og storkjøkken.
- At det skal være vegetarisk mat tilgjengelig hver dag i alle kommunens kantiner og storkjøkken.
- Velge IT-løsninger som baserer seg på fri programvare og åpne standarder.

TILBAKE TIL NATUREN

En av vår tids store utfordringer er at det globale storsamfunnet er i ferd med å miste kontakten med naturen og hele vårt livsgrunnlag. Samfunnet er i ferd med å glemme viktige og grunnleggende praktiske ferdigheter, og kunnskap om hvordan vi tar vare på jorda vår. Maten vi spiser, klær vi bærer og ting vi bruker kommer ikke fra butikken – alt kommer fra naturen.

Landbruk kan for eksempel bidra til bevaring av biologisk mangfold, økosystemtjenester, naturopplevelser, rekreasjon og turisme. Vi vil sørge for støtte til gründere (grøndere) som ønsker å utvikle nisjeprodukter og sammensatte turismetilbud basert på Tromsøs landbruks- og utmarksressurser.

En viktig grunn til bosetting i nord, er den fantastisk vakre og varierte naturen vi omgis av, og som vi alle er en del av. Både fastboende og tilreisende er viktige brukere av naturen gjennom aktiviteter som fjellturer, bærplukking, soppstaking, fiske, padling, seiling og så videre. De mange mulighetene til aktivt friluftsliv som naturen innbyr til, er viktige både som rekreasjon og for bedre folkehelse. Samtidig må alle som bruker naturen vise respekt for den ved å verne om den på best mulig måte. Natur- og friluftslivsfag bør generelt vektlegges mer, både i skolen og i naturen, slik at elevene får mer kunnskap om biologisk mangfold. Slik kunnskap kan lett kombineres med undervisning om ”naturens supermarked”, bær, sopp, urter, hvordan sanke, behandle, oppbevare og bruke.

Miljøpartiet De Grønne i Tromsø vil:

- Opprettholde og sikre jordbruksområdene i kommunen.

- Øke bærekraftig utnyttelse av utmarksressursene i kommunen.
- Arbeide for at det blir lagt til rette for kjøkkenhager, kolonihager, parsell- og skolehager og annen matproduksjon i tettbygde strøk.
- Støtte 4H sine tiltak for kunnskapsoverføring til unge mennesker angående matproduksjon og nord-norsk tradisjonsmat, gårdsdrift, miljø, utmarksnæringer og kombinasjonsbruk.
- Samarbeide med fylket og nabokommunene om å opprette et lokalt kompetansesenter for bynært landbruk og urban dyrking.
- At den økologiske andelen av produsert mat skal økes.
- At utdanning og forskning på økologisk matproduksjon skal styrkes i alle ledd i utdanningssystemet, fra barnehage til høgskole og universitet.
- Bidra til økt dyrevelferd for produksjonsdyr ved blant annet å redusere dyretettheten både i merder, fjøs og båser.
- Sikre biologisk mangfold, hindre artstap og verne ville planter og dyr.
- Verne sårbare naturområder i egnet form for bevaring av biologisk mangfold.
- Stimulere til aktivt friluftsliv for alle.
- Stimulere til økt satsing på natur- og friluftsliv i skolen.
- At ulovlig dumping av avfall skal straffes hardt.